Dagfinn Skre (red.): Kaupang in Skiringssal. Kaupang Excavation Project Publication Series, Volume 1. Norske Oldfunn XXII. Aarhus University Press. 2007. 502 s. ISBN 978-87-7934-259-0 (ib)

Bokomtale ved Petter B. Molaug

Kaupangprosjektet, de arkeologiske undersøkelsene av vikingtidsbosetningen ved Viksfjorden i Tjølling, Vestfold har vært og er et av de største og viktigste arkeologiske forskningsprosjektene i Norge i etterkrigstiden. Første bind i publikasjonsserien av det nye forskningsprosjektet, det som startet opp i år 2000, er blitt en gedigen bok på drøyt 500 sider. Den er skrevet på engelsk og er beregnet på et internasjonalt publikum, i tillegg til skandinavisk. De neste bindene vil først og fremst inneholde gjennomgang av forskjellige gjenstandsgrupper, men også artikler med mer teoretisk utgangspunkt hvor det er brukt forskjellige typer kildemateriale.

I del I i boken blir de eldre undersøkelsene av Kaupang gjennomgått, vurdert og også supplert. I denne delen av boken presenteres også problemstillinger og målsetninger i prosjektet. Del II omhandler de nye utgravningene og registreringene. I 1998 ble det foretatt en systematisk overflatekartering av svartjordsområdet. Det resulterte i en mengde gjenstander og andre funn ble tatt opp og nøyaktig innmålt. Gjennom videre overflatekartering og prøveundersøkelser i 1999 ble forutsetningene lagt for valg av område for de arkeologiske utgravningene fra 2000 til 2002. Dette var en ren forskningsgraving, i boken kalt MRE (main research excavation), med formål å øke kunnskapen om vikingtidens bosetning. Det er alt for få forskningsgravninger i Norge. Det overveiende antallet er nødgravninger, arkeologiske undersøkelser som er nødvendige fordi automatisk fredete kulturminner står i fare for å bli ødelagt ved utbyggingstiltak. I slike tilfeller er det tiltakshaver, dvs. utbyggeren, som betaler omkostningene for utgravningene, og dette omfatter bare selve utgravningene og etterarbeidet i form av katalogisering og konservering av funn og utarbeidelse av en rapport, ikke forskning på det utgravde materialet. Også i Kaupang var det nødgravninger, kalt CRM (cultural resource management excavations) bl.a. en lengre grøftegraving, med til sammen 3100m2. Disse nødgravingene ble gjennomført i perioden 1999 til 2003. Ved å integrere nødgravningene i prosjektet kunne disse danne en del av grunnlaget for forskningen og dermed utnyttes langt bedre enn dersom tiltakshaver skulle ha betalt alt. Kaupangprosjektet er finansiert gjennom midler fra Norges forskningsråd og private midler, og hensikten har ikke først å fremst vært å berge materiale fra og kunnskap om levningene som ellers ville

ha gått tapt ved utbygging, men å gjennomføre forskning for å utvide vår kunnskap. Del III i boken presenterer de første vitenskapelige analysene av det nye materialet, her begrenset til naturvitenskaplige analyser med en rekke forskjellige forfattere. I den avsluttende del IV presenterer Dagfinn Skre tanker omkring Kaupangbosetningen, gravplassene, høvdingsetet og tingplassen, og her er det også tanker omkring de skriftlige kildene og oppkomsten av Skiringssal. Avslutningsvis setter han Kaupang inn i en sydvest- skandinavisk historisk sammenheng. Oppdelingen av boken i 20 kapitler er gjort fortløpende, i tillegg til inndelingen i de fire hoveddelene. Dette og den konsekvente underinndelingen av kapitlene, samt gode referanser mellom kapitlene i boken gjør at den er forbløffende enkel å finne frem i, på tross av volumet. I det følgende er det referert til kapitler/underkapitler.

I kap. 3 gjennomgår Dagfinn Skre målsetningene med prosjektet. De er høye. Den ene generelle målsetningen er å forske på tidlige urbane bosetninger i Skandinavia, gjerne kalt sentralsteder. Dette har gjort at Skre fra første stund har valgt en internasjonal linje med nært forskningssamarbeide med kolleger fra Norge, Skandinavia, Tyskland, Storbritannia og Irland. Den andre generelle målsetningen er å få økt kunnskap om Kaupang i sin lokale sammenheng, funksjonelt, kulturelt og administrativt. Dette har gjort at det i tillegg til de arkeologiske undersøkelsene på bosetningsområdet er blitt rettet fokus mot høvdingsetet, kultsenteret og tingstedet. Samtidig har det stått klart for Skre og Lars Pilø, medarbeider siden 1998, at nye arkeologiske utgravninger krevde bruk av de mest moderne metoder, både for utgravning og dokumentasjon. Også her var det naturlig med internasjonalt samarbeid. Det ble etablert en egen rådgivningsgruppe og en referansegruppe for utgravningsprosjektet.

Kaupangprosjektet bygger videre på arkeologiske undersøkelser helt tilbake til slutten av 1700-tallet. Forsknings- og utgravningshistorien blir raskt gjennomgått i kap. 2. På tross av den lange perioden var det først med Charlotte Blindheims utgravninger fra 1950 og fremover at kunnskapen om Kaupang for alvor økte, både ved utgravninger i bosetningsområdet og i flere av områdene med graver. Da Skre tok over ansvaret for Kaupangprosjektet etter Charlotte Blindheim vinteren 1996-97 var den umiddelbare oppgaven å få utgitt to publikasjoner som var nesten ferdige til utgivelse, Kaupangfunnene IIIA og IIB (Tollnes 1998, Blindheim & al 1999). Det viste seg imidlertid at det også var nødvendig å revidere en del av tolkningene som var gjort tidligere.

Et interessant aspekt ved den nye utforskingen av Kaupang er ønsket om å plassere bosetningen inn i en urbaniseringstradisjon, ikke bare et sentralsteds- eller en handelsplasstradisjon. Skre beskriver urbaniseringen i Skandinavia som en prosess som foregikk i flere bølger. I den første bølgen, i vikingtiden, ser fjernhandel og håndverk ut til å ha vært spesielt viktig, og selv om kongelig makt var en forutset-

ning for oppkomsten og utviklingen av disse bosetningene, var kongsgården eller høvdingsetet ikke en del av bosetningen, men lå utenfor denne, på samme måte som tingplass og kultsenter gjorde det (Skre 3.1). Skre ønsker å betegne Kaupang som by og trekker frem den vide definisjonen til Susan Reynolds (Reynolds 1977). Allerede Knut Helle og Arnved Nedkvitne i innlegget til Det nordiske historikermøtet i Trondheim i 1977 regnet Kaupang som et viktig ledd i urbaniseringsprosessen i Norge (Helle & Nedkvitne 1977:192ff.). Skre trekker særlig frem følgende kriterier som også er blant problemstillingene som ble fremsatt ved begynnelsen av prosjektet (Skre 3.1 s.47): 1. Helårig eller sesongbosetning, 2. Bebyggelsesstrukturen – tomter, gater, gruppering av bygninger, åpne plasser, 3. Bygningstyper, 4. Aktiviteter – karakter og lokalisering, 5. Datering av bosetningen og mulige endringer i karakter og aktiviteter.

I forhold til Reynolds vide definisjon gjør påvisningen av at det har vært en helårig bosetning, at det har vært en fast bebyggelsesstruktur med klare, regelmessige tomtegrenser, at bygningene har klare likhetspunkter med bygninger fra andre samtidige sentralsteder og selvfølgelig at det har foregått utstrakt håndverks- og handelsaktivitet at Skre klart definerer Kaupang som by (Skre 20.2 s.452-4). Med en slik betraktningsmåte blir vekten særlig lagt på urbane trekk, urban livsstil og urban identitet, det som gjør Kaupangbosetningen forskjellig fra en markedsplass (op.cit. s.51). Hvis vi sammenligner med en landsbybosetning er imidlertid ikke forskjellene så store på de tre første punktene nevnt ovenfor. Her er det mer bosetningens karakter og funksjon som er avgjørende, i tillegg til størrelse og beliggenhet. En markedsplass er ut fra navnet en bosetning med sesongbosetning, men også den vil gjerne ha en struktur med tomtegrenser, bygninger med ildsteder for matlaging, håndverksproduksjon og varme (alt etter årstid for markedet).

Stedsnavnene er gjennomgått av Stefan Brink. Vikingtidskomplekset med Skiringssal som høvdinggård (senere Huseby), Kaupang, Guri, Østby og Tjølling er trukket frem også ved Charlotte Blindheims undersøkelser. Brink påviser et eldre kompleks av gårder rundt et vann som antagelig har vært kalt Vittrir/Vettrir og som sammen med Helgafjell (det hellige fjellet) kan ha vært et religiøst sentrum i eldre jernalder (Brink 4.1 s.57).

Gravplassene på Kaupang har vært gjenstand for registreringer og utgravninger tilbake til midten av 1800-tallet. Frans Arne Stylegard har gjort en fortjenestefull innsats med å gjennomgå de tidligere undersøkelsene av gravene, systematisere dem og gi dem et løpenummer i en utfyllende katalog. En slik gjennomgang og en oversiktlig kartering på et topografisk underlag gjør det lettere å se sammenhenger og å følge argumentasjon i teksten. Det blir diskutert de forskjellige gravformene, båtgraver, kammergraver, kistegraver og kremasjonsgraver og sammenlignet både med

rike graver i Vestfold og gravformer på gravplasser ved andre skandinaviske bosetninger. At dateringene skriver seg fra ca.800 til ca.950 har vært kjent lenge. Stylegard argumenterer mot at det er graver som ut fra gravgodset sikkert må dateres til før 800, slik bl.a. Blindheim har antatt (Stylegard 5.3 s.80). Dette er en viktig del av argumentasjonen omkring Kaupangs oppkomst i del IV av boken. En sammenstilling av de daterte gravene på perioder viser at det er omtrent like mange fra 900-tallet som fra 800-tallet. Men fordi det ikke er graver yngre enn rundt midten av 900-tallet, betyr dette dobbelt så stor gravhyppighet etter 900 som før. Stylegard prøver ut fra mengden graver og antatt levealder å anslå folketallet i Kaupang. Det virker rimelig at barn må legges til fordi det er så få påviste barnegraver. Det er også rimelig at slaver ikke ble gravlagt i de kjente gravene. Dessuten støtter Stylegard seg på Anne-Sofie Gräslunds studier av Birka når han antar at besøkende, som sesongmessig sikkert kunne være mange, er underrepresentert i gravmaterialet. På det meste, i første halvdel av 900-tallet kan det ha vært så mange som 1000 mennesker som sognet til gravplassene på Kaupang, mens det på 800-tallet må ha vært betraktelig færre. Stylegard fremsetter ikke noe tall for dette, ut over gjennomsnittlige estimater for hele perioden fra 800 til 950 på minst ca.200, inkl. barn, men eksklusive slaver (Stylegard 5.4 s.86).

Dateringene av gravene er gjort ut fra gjenstandene som er lagt ned som gravgods. Her er det fortsatt rom for skjønn og vurderinger. Bosetningsområdet er også datert til perioden mellom ca. 800 og mellom ca. 960 og ca. 980 (Pilø 8.4, s.172-8). Dessverre er lagene fra de senere delene av bosetningen ødelagt av middelalder og nyere tids pløying, slik at det ikke er intakte stratigrafiske lag fra denne perioden. Dateringene er i stor grad gjort ut fra gjenstandsmateriale i pløyelagene, særlig mynter, men også perler og noen metallgjenstander med dekor. Det legges ingen avgjørende vekt på fraværet av Pingsdorfkeramikk, som i tysk område vanligvis dukker opp alt fra begynnelsen av 900-tallet, til erstatning for Badorfkeramikken. ^{14}C-dateringer er mindre nøyaktige, men også de bygger opp under gjenstandsdateringene. En helt uavhengig dateringsmetode er dendrokronologi. I kap.13 presenterer Niels Bonde resultatene av analyser av en rekke treprøver av eik fra bosetningsområdet, både fra de nye utgravningene og utgravninger i 1967 og 1970. Pga. bevaringsforholdene er bare nedgravd tre eller tre fra lavereliggende områder bevart godt nok til at de kunne gi absolutte dateringer. Resultatene passer usedvanlig godt med de arkeologiske dateringene, med eldste sikre dendrodatering av eik med bevart yteved til 803 og flere andre fra det første tiåret av 800-tallet. Disse viser en omfattende byggevirksomhet så tidlig. Det er ikke bevart tre som kunne dateres senere enn 862, så avslutningen av bosetningen har ikke kunnet bli datert med denne metoden.

Før redegjørelsen for de nye arkeologiske undersøkelsene i del II gjennomgås ikke bare gravmaterialet, men også tolkningene av funnene gjort ved Blindheims utgravninger i bosetningsområdet. Lars Pilø bemerker at begrensninger i de gamle dataene gjorde det nødvendig med nytt feltarbeid for å få nye data både om bosetningens karakter, datering og avgrensning. Rekonstruksjonen av bygninger og foranliggende bryggeanlegg gjort av Blindheim og Roar Tollnes har gjennom de nye undersøkelsene vist seg å være basert på en stor grad av feiltolkinger. Nedre deler av "bryggen" viser seg å være fra etter vikingtiden og består delvis av rydningssteiner. Vegger i bygningene tolket som flettverksvegger kan bedre tolkes som gjerder som har markert tomtegrenser, i tråd med tilsvarende markeringer i Ribe og norske middelalderbyer (Pilø 6.3 s.135, Pilø 10.5 s.220-22). Tollnes sin kjente rekonstruksjonstegning som første gang ble publisert i 1972 (Blindheim og Tollnes 1972:63) må dermed forkastes.

Pilø gjør også rede for metodene og noen av resultatene fra feltundersøkelsene 1998-2003 i kap.7. I tillegg til flere overflateregistreringer med formål å finne gjenstander og andre levninger ble det også foretatt registreringer med metalldetektor, georadar og magnetometer. Resultater av alle disse undersøkelsene er illustrert på en forbilledlig måte med kart. Georadar og magnetometer viste få utslag som kunne kobles til levninger fra vikingtidsbosetningen. Derimot var overflateregistreringene av gjenstander, med "åkervandring" og metalldetektor svært resultatrike. Verdifullt er det med en gjennomgang av variablene som er av betydning for funn av levninger ved "åkervandring" (Pilø 7.2.2 s.145). Som en del av registreringene ble det også foretatt systematiske boringer med jordspyd. Dette viste seg ikke å gi spesielt gode resultater når det gjaldt dokumentasjon av jordlag og skiller mellom slike (op.cit.s.152). Dette var i tråd med tolkingen av de tidligere observasjonene til Blindheim og Tollnes (Tollnes 1998:13). Men under pløyelaget viste det seg at det var til dels ganske klar stratigrafi. Dokumentasjonen av dette ble gjennomført med single context metode, dvs. at hvert stratigrafiske lag ble gravd for seg og fikk sin egen betegnelse. Dette var ikke uproblematisk, fordi avgrensningen av lagene ofte var svært uklar pga. bevaringsforholdene. Utgraverne gikk derfor mer over til å definere lagene innenfor kontekster. All utgravd masse ble vannsåldet med 5mm såld, minst 20% av hver kontekst med 2mm såld. Massen fra pløyelagene var på forhånd tørrsåldet i en modifisert sementblander. I alt ble det såldet 120m^3 masse (Pilø 7.3.4 s.157-8). For å systematisere oppmålingsinformasjon gjennom totalstasjon og annen type informasjon ble det satset på bruk av det GIS-baserte programmet Intrasis. Dette var et dristig valg, siden programmet i 2000 bare forelå som en beta-versjon hos Riksantikvarieämbetet i Stockholm hvor det var utviklet. På tross av en del problemer og begrensninger viste det seg å være svært nyttig for håndtering av den store mengden

data som ble samlet inn. Satsingen på data og GIS har vist seg spesielt godt ved at kartsammenstillinger har kunnet gjøres raskt etter feltarbeidet. Dette har boken i stor grad dratt nytte av med en mengde kartfremstillinger. Disse er redigert på en delikat måte av Julie K. Øhre Askjem.

Resultatene av utgravningene og registreringene i bosetningsområdet er behandlet i kap. 8 – 10. Lars Pilø tar for seg datering og utstrekning av bosetningen i kap.8. Bosetningens størrelse er beregnet til ca. 50 dekar på det meste. Av denne har ca. 20 dekar inndeling i parseller (Pilø 8.3 s.172). Parsellinndelingen blir nærmere diskutert i kap.10 som også bygger på periodiseringen av bosetningen i kap.9. Det blir argumentert for at parsellinndelingen stammer fra starten av bosetningen (Pilø 10.2 s.192-3). Tomtebredden veksler. I MRE er tomtene fra 6,5 til 8m. De er forbausende korte, bare litt lengre enn bredden, dvs. i praksis ikke med plass til mer enn ett hus. De fleste identifiserte bygningene har vært bolighus med ildsted. Disse tillot helårs bosetning. Til støtte for bruk utenom sommermånedene er nevnt to bein fra fugler som helst bør være fanget om vinteren og om våren/høsten. Vevlodd og kvernsteiner er også fremholdt som argument for helårs bosetning (Pilø 10.2 s.198-9). Men analyse av insekter gjort av Harry Kenward (Barrett et al. 14.5 302-3) viser ikke stabile og større forekomst av slike som er vanlige ved andre vikingtids bosetninger og middelalderbyer, for eksempel Søndre Felt i Oslo og Coppergate i York. Antall funn er for lave til at sikre konklusjoner kan trekkes. Det noteres at Skre velger å bruke andre argumenter som passer bedre til hypotesen om helårs bosetning.
En interessant metode som er brukt på Kaupang er mikromorfologisk analyse av utvalgte jordlag og sekvenser av jordlag. I den eldste bosetningsperioden fra ca.800 til ca.810 er det funnet syv tynne bosetningslag med trekull som er tolket som separate sesongbosetninger (Milek & French 15.5 s. 328 ff.). Dette er problematisk i forhold til krav om representativitet, men virker like fullt sannsynlig for undersøkelsesområdet. Metoden har vist seg svært anvendelig og burde brukes langt hyppigere ved arkeologiske utgravninger for tolking av avsatte jordlag. Ved utgravningene i Kaupang er mikromorfologisk analyse brukt sammen med en rekke forskjellige geokjemiske metoder for vinne kunnskap om jord og sedimenter i bosetningsområdet. Dette kommer i tillegg til analysen av plante- og dyrelevningene, både virveldyr og insekter i kap. 14, utført av et forskerteam fra York (J. Barret, A. Hall, C. Johnstone, H. Kenward, T. O'Connor, S.Ashby). Et godt sammenlignende eksempel på slike naturvitenskaplige analyser er utgravningene i Viborg Søndersø i Danmark (Iversen & al. 2005).

I kapittel 12 er geologi, jordsmonn, vegetasjon og havnivå analysert og beskrevet. Det er gjort pollenanalyser i Kaupangmyra ovenfor bosetningsområdet og i Kaupangkilen (Kari E. Henningsmoen, Helge I. Høeg). Den geologiske utviklingen og selve jordsmonnet er beskrevet (Bjørg Stabell, Kristine M. Bukholm). Spennende

er analysene som er gjort for å fastslå havnivået rundt år 800. Det er gravd fire grøfter i litt forskjellig høyde i forhold til antatt havnivå på den tiden. Lagrekkefølgen i grøftene er beskrevet og innmålt, og det er gjort analyser av diatomeer og pollen. Datering er gjort med kalibrert ^{14}C-måling. For å gi et bedre overblikk over endringer i havnivået er det laget en detaljert kurve for de siste 1500 årene. Kurven er ikke helt lineær. Det opereres med en endring i hevingstakten fra 3,5mm per år til 3mm per år. At det kan ha vært endringene over kortere tid i tillegg til langtidsendringene er ikke nevnt. Slike kortere endringer i landhevingskurven er antatt for Birka – Stockholm (Ambrosiani 1988:31). Det har også vært en diskusjon om landhevingen i Østfold i Vikingtid (sml. Langekiehl 1999). For Kaupang er havnivået beregnet til 3,6moh i år 800, bl.a. ut fra en lineær tilbakeskriving fra nivået i et vannbassang hvor avskjæring fra havet er datert til midten av 1200-tallet. Det er funnet vannerodert keramikk opp til 4,2moh, noe som er tolket som resultat av påvirkning fra springflo (Sørensen & al. 12.5.4, s.271). Det er grunn til å anta at det fortsatt kan bli justeringer i antatt vannstand mellom 800 og 900. I utgravningsområdet (MRE) er det ikke funnet bygningsrester lavere enn 4,5moh, noe som er tolket som behov for en buffersone ved høyvann (Pilø 8.2 s.163).

I kap.9 fremlegges en oversikt over gjenstandsmaterialet v/Unn Pedersen og Lars Pilø. Det er kvantifisert ved vekt og antall og fordelt på perioder. Interessante sammenligninger er gjort med lignende kvantifiseringer fra Birka og Ribe. Her er det meget å glede seg til i senere bind i publikasjonsserien.

Første bind i serien om Kaupang kunne ha stoppet med del I, II og III. Det er vanlig ved vitenskaplige utgravningspublikasjoner i flere bind å vente med konklusjonene til slutt, dvs. til siste bind. Et slikt konklusjonsbind er også annonsert. Men ofte tar arbeidet med de øvrige bindene lang tid. Dagfinn Skre har ikke tatt sjansen på dette og trekker inn skriftlige kilder, foretar sammenligninger med andre arkeologisk undersøkte vikingtids bosetninger og trekker konklusjoner alt i første bind. Basis for å kunne gjøre dette er i stor grad den gode organiseringen av prosjektet, bruken av systematiserte data med GIS og satsingen på internasjonal ekspertise. Imidlertid har det vært spesielt viktig for prosjektet å koble bosetningen og gravfeltene til de politiske, religiøse og administrative forutsetningene. Et viktig utgangspunkt her er utgravningene på gården Huseby, 1km nord for bosetningen. Utgravningsresultatene er beskrevet av Skre i kap. 11. Husebynavnet er sekundært, opprinnelig kan gården ha hatt navnet Skiringssal (sml. Brink kap.4 s.60-62). Plattformen på Husebyhaugen har vært antatt å ha vært stedet for en hallbygning på ca.35m lengde. En eldre grav på stedet, en stuebygning fra tidlig middelalder og nyere tids og moderne aktiviteter har gjort det vanskelig å finne spor av de konstruktive delene av noen bygning. Spesielt problematisk er mangelen på hull etter parvise takbærende stolper.

Forklaringen på mangelen på slike er vanskelig å følge og virker ikke overbevisende (Skre 11 s.232-4). Flere steiner er tolket som underlag for en svill under ytterveggen. Her er ingen stolpehull. Argumentasjonen for at det har stått en hallbygning her er først og fremst plattformens utstrekning, funn av brent leirklining og alle gjenstandsfunnene som er gjort her. Disse er både fra tekstilhåndverk, perlefremstilling og finsmedvirksomhet, i tillegg til en rekke gjenstander, mange av dem av meget høy kvalitet, som perler, gull- og sølvgjenstander, våpen og glassbegre. Dateringen av stuebygningen til tidligst 1000-tallet ut fra paralleller i Oslo er ikke helt overbevisende. I Trondheim er det funnet deler av treroms laftebygning av stuetype som er dendrodatert så tidlig som siste del av 900-tallet (Christophersen og Nordeide 1994:159, 267). Det er derfor ikke noe i veien for at stuebygningen på Huseby kan ha strukket seg videre mot nord med et forrom inntil veggen med hjørneildstedet. Den kan også teoretisk ha vært eldre enn 1000-tallet.

Skre antar ut fra gjenstandsfunnene at terrassen ble laget på midten eller i siste halvdel av 700-tallet (Skre 11.4 s.242). Dette blir koblet til det nordre gravfeltet som Skre antar er et vei-gravfelt med graver knyttet til høvdingsetet på Huseby og beliggende langs veien mellom dette og bosetningen (Skre 16.4 s.380). Eldste gravfunn er etter 800, men Skre argumenterer for at de fire største gravhaugene som ikke inneholder daterbare funn, må være de eldste og før 800 (ibid.). Dette passer også best i det helhetlige konseptet med Kaupang som en grunnlagt by ca.800 og at høvdingsetet med hallbygningen/terrassen er eldre enn bosetningen og gravene som har tilhørt høvdingsetet også er eldre. En argumentasjon ut fra fravær av gjenstander er alltid problematisk. Her er Skre på tynn is.

Men Skre har større ambisjoner, og i kap.18 går han løs på den formidable oppgaven å datere Ynglingatal, skaldekvadet med Ynglingenes genealogi, men også den kilden som mest utførlig nevner Skiringssal. Det er et poeng for Skre både for å reetablere kvadet som en primær kilde om Skiringssal, men også for å kunne bruke den politiske bakgrunnen som kvadet gir i plasseringen av Kaupang i en historisk utvikling. Skre tilbakeviser Claus Krags sene datering av kvadet til 1100-tallet og argumenterer for den tradisjonelle dateringen, sent 800-tall eller ca.900. Dette vil klart være starten på en ny omgang diskusjon. Men Krags påpekning av at Snorre knytter Ynglingene tettere til Vestfold enn det er belegg for i kvadet får tilslutning. Skre mener også at koblingen til Opplandene er sekundært, gjort av Sæmund vise (Skre 18.2 s.420). I de to siste kapitlene, kap.19 og 20, utvikler Skre videre argumentasjonen for at ynglingeætten hadde tilknytning til Skiringssal. Han setter også Kaupang og Skiringssal inn i den samtidige politiske historien og trekker paralleller til Ribe og Hedeby. Han mener at det er gode grunner til å se disse tre "emporiene" som viktige steder for tilstedeværelsen av den danske kongemakten fra rundt 800. Disse ligger i

randsoner for det danske kongeriket og var manifestasjoner på kongens territorium (Skre 20.2 s.461-2). Skre trekker opp spennende tolkninger av perioder med større og mindre dansk makt i området i forhold til ynglingeættens makt. Dansk ekspansjon rundt år 800 kan ha gjort at handelsplassen/byen ble bygget opp med den lokale høvdingen som instrument, mens ynglingene trakk seg nordover i Vestfold til Borre.

Første bind i serien av publikasjoner fra Kaupangprosjektet inneholder store mengder ny informasjon, både omtolking av tidligere funn og forskningsresultater og informasjon basert på de nye feltundersøkelsene fra 1998 og fremover. Det tar for seg de fleste problemstillingene for forskningsprosjektet og gir gode og spennende svar på disse. Selv om det er mange forfattere, går det en klar linje gjennom store deler av stoffet, et ønske om å se Kaupang/Skiringssal som en del av datidens samfunn, både maktstrukturer og materiell kultur. Det er viktig at skriftlige og arkeologiske kilder blir sett i sammenheng. Arkeologen Dagfinn Skre har stukket hodet langt frem med denne boken, og noen vil mene at materialet omkring det eldste Kaupang er presset vel langt for at det skal passe i en enhetlig tolkning. Selv om Skre henviser til et konklusjonsbind i rekken av kommende publikasjoner fra Kaupangprosjektet, har en som leser følelsen av at de neste bindene kanskje mer vil underbygge enn endre på kronologien og de viktigste konklusjonene.

Det er vanskelig å lese hele den solid innbundne boken i ett fra perm til perm. Men det er gjort lett for leseren å finne frem i teksten gjennom en del grep som utgiverne fortjener stor ros for. Brødteksten er satt i to spalter med behagelig skriftstørrelse og type. Kapitteloverskrifter og nummerering av underkapitler er logisk og smakfull med bruk av farger og markering i bunnteksten hvilket hovedkapittel man er i. Bruken av noter er liten, og disse er i form av fotnoter. Referansene er gjort til en felles litteraturliste. Hvert kapittel innledes med en fyldig sammenfatning, i tillegg til underkapitler med avsluttende konklusjoner. På denne måten er det lett å sette seg inn i hva kapittelet handler om og prioritere lesingen. Det er ikke spart på illustrasjoner, verken fotografier, diagrammer, tegninger eller kart. Langt de fleste er smakfullt utført i farger. Illustrasjonstekstene er ofte lange, noe som gjør at illustrasjonene uavhengig av den løpende teksten kan gi et innblikk i viktige temaer. Boken fortjener i høyeste grad å bli lest, studert, kommentert og også diskutert!

Litteratur

Ambrosiani, Björn 1988: *Birka*. Svenska kulturminnen 2. Riksantikvarieämbetet. Uddevalla.

Blindheim, Charlotte og Tollnes, Roar L. 1972: *Kaupang. Vikingenes handelsplass*. Oslo.

Blindheim, Charlotte, Heyerdahl-Larsen, Birgit og Ingstad, Anne Stine 1999: *Kaupang-funnene II. Gravplassene i Bikjholbergene/Lamøya. Undersøkelsene 1950-1957. Del B. Oldsaksformer*. Norske Oldfunn, vol. XIX. UKM, Universitetet i Oslo.

Christophersen, Axel og Nordeide, Sæbjørg W. 1994: *Kaupangen ved Nidelva*. - Riksantikvarens skrifter nr.7. Trondheim.

Helle, Knut og Nedkvitne, Arnved 1977: Norge. Sentrumsdannelser og byutvikling i norsk middelalder. - I G.A.Blom (ed.): *Urbaniseringsprosessen i Norden* Bd.1. Middelalder. Det 17. nordiske historikermøte i Trondheim. Oslo - Bergen - Tromsø. s.189-286.

Iversen, Mette, Robinson, D.E., Hjermind, J., Christensen, C. (red.) 2005: *Viborg Søndersø 1018-1030. Arkæologi og naturvidenskab i et værkstedsområde fra vikingetid.* Viborg Stiftsmuseum. Jysk Arkæologisk Selskabs Skrifter 52. Højbjerg.

Kenward, Harry 1988: Insect remains. I Schia, Erik (red.): *"Mindets tomt"-„Søndre felt": Animal bones, moss-, plant-, insect- and parasite remains.* De arkeologiske utgravninger i Gamlebyen, Oslo, vol.5, s.115-140. Øvre Ervik.

Krag, Claus 1991: *Ynglingatal og Ynglingesaga. En studie i historiske kilder.* Studia humaniora, vol.2, Universitetsforlaget. Oslo.

Langekiehl, Atle Steinar 1999: Isostasi, eustasi og klimaendringer. Strandforskyvningens bakgrunn. *Viking* 1999, s.131-148.

Reynolds, Susan 1977: *An introduction to the History of English Medieval Towns*. Oxford.

Schia, Erik (red.)1987: *"Søndre felt" Stratigrafi, bebyggelsesrester og daterende funngrupper*, De arkeologiske utgravninger i Gamlebyen, Oslo. Bind 3. Øvre Ervik

Tollnes, R. 1998: *Kaupang-funnene IIIA. Undersøkelser i bosetningsområdet 1956-1974. Hus og konstruksjoner.* Norske Oldfunn, vol. XVIII. Institutt for arkeologi, kunsthistorie og numismatikk, Universitetet i Oslo.

Petter B. Molaug, f. 1944, mag. art., forsker ved NIKU, Norsk institutt for kulturminneforskning i Oslo. Arkeolog med vekt på middelalder og nyere tid, spesielt by og gjenstander. Red. flere bøker i serien de arkeologiske utgravninger i Gamlebyen, Oslo og i NIKUs strategiske forskningsprogram Norske middelalderbyer. Forfatter av en rekke tidsskriftartikler, deler av bøker, arkeologiske rapporter m.m. Tidligere leder av foreningen Collegium Medievale. Med i redaksjonen for Collegium Medievale.
